

Što je populizam?

Berto Šalaj

**Najutjecajnija suvremena
definicija populizma potječe od
nizozemskog politologa Casa
Muddea, prema kojoj je populizam
"ideologija koja dijeli društvo na
dvije antagonističke skupine,
običan narod i korumpiranu elitu, i
koja tvrdi da bi politika trebala biti
izraz volje naroda"**

Povijest populizma

Etimološka usporedba demokracije i populizma navodi na zaključak kako je riječ o pojmovima sličnog značenja. Demokracija doslovce znači vladavinu naroda, dok populizam ima podrijetlo u latinskoj riječi *populus* ili narod. U Rimskoj Republici izraz je korišten da bi se označio politički pokret koji je zastupao interese "običnih" građana (Morstein-Marx, 2003). Poput pojma demokracije, i taj je izraz označavao vladavinu koja se vodi u interesu naroda nasuprot oblicima političkog organiziranja koji su primarno vodili računa o interesima malih skupina stanovništva, kao što su bile aristokracija i plutokracija.¹ Unatoč toj sličnosti, u suvremenoj upotrebi ta se dva pojma razlikuju. Pojam demokracija u javnome i političkom diskursu uglavnom ima pozitivne konotacije, dok se za pojam populizam najčešće vezuju negativne konotacije.

Pridjev *populistički* u svakodnevnom se govoru najčešće koristi kao izraz kojim se želi diskreditirati političke aktere s čijim stavovima oni koji ih prozivaju nisu suglasni. Populiste se optužuje za davanje lažnih i nerealnih obećanja i jeftinu demagogiju pomoću kojih u ljudima nastoje probuditi "niske" osjećaje i strasti te tako zadobiti njihovu potporu. Istodobno, većina suvremenih političkih aktera ne želi da se njihova politika i programi nazivaju populističkima. Pojam se, ukratko, u suvremenoj politici uglavnom koristi u pejorativnom značenju.

U posljednjih nekoliko desetljeća populizam se u Europi pretežno povezuje s jačanjem desnih i radikalnih desnih političkih

Berto Šalaj, docent na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. U posljednje se vrijeme intenzivno bavi izučavanjem populizma. E-pošta: bsalaj@fpzg.hr

pokreta (Betz, 1994; Betz i Johnson, 2004; Rydgren, 2007). Važno je stoga istaknuti kako je izraz populizam u suvremenu politiku i politologiju ušao kao oznaka za lijevi pokret. Naime, pridjev *populistički* počinje se koristiti krajem 19. stoljeća u SAD-u za opis načela i djelovanja Narodne stranke (*People's Party*)² koja se zauzimala za veća prava seljaka i radnika i kritizirala politički sustav koji pogoduje interesima povezanih i korumpiranih političkih i poslovnih elita iz Washingtona i New Yorka. U ekonom-

Pridjev populistički počinje se koristiti krajem 19. stoljeća u SAD-u za opis načela i djelovanja Narodne stranke (People's Party) koja se zauzimala za veća prava seljaka i radnika i kritizirala politički sustav koji pogoduje interesima povezanih i korumpiranih političkih i poslovnih elita iz Washingtona i New Yorka

skom dijelu programa zahtijevala je veće državne poticaje poljoprivrednicima, progresivno oporezivanje, državno vlasništvo nad prometnom infrastrukturom poput željeznice itd. Politički dio programa obuhvaćao je, među ostalim, uvođenje instituta neposredne demokracije na sve razine političkog odlučivanja i skraćivanje trajanja mandata predsjednika države. Bio je to pokušaj da se u unutar američkoga političkog sustava inauguriira treća politička snaga nasuprot dvjema dominantnim političkim opcijama koje su se otuđile od naroda i iskvarile izvorne ideje Američke revolucije. Političke elite, u sprezi s poslovnima, "ukrale" su američkom narodu demokraciju. Stoga je glavni cilj populista vratiti suverenost naroda, to jest uspostaviti vladavinu običnih i poštenih ljudi. Stranka je na izborima koji su održani između 1890. i 1900. osvojila nekoliko desetaka mjesta u Predstavničkom domu i nekoliko mjesta u Senatu, ali nije se uspjela etablirati kao treća politička opcija. No preživio je pojam populizam kao oznaka za politički pokret koji zagovara interese običnih građana nasuprot interesima političke i poslovne elite.

Nakon Drugoga svjetskog rata pojam se iz SAD-a širi u druge dijelove svijeta, ponajprije u Latinsku Ameriku, gdje se koristi kao oznaka za način vladanja Juana Peróna u Argentini i Getúlia Vargasa u Brazilu. U tom se razdoblju najčešće nekritički koristi kako bi se označile neuobičajene političke pojave ili pokreti koje nije bilo lako svrstati u neku poznatu kategoriju. Populizam se počinje sustavno znanstveno izučavati razmjerno kasno, šezdesetih godina 20. stoljeća. Prijelomnicom se smatra znanstvena konferencija u Londonu 1967. koja je okupila društvene znanstvenike iz raznih dijelova svijeta koje je zaokupljala pojava populizma. Rezultat konferencije bio je zbornik *Populism: its Meanings and National Characteristics* (1969), što su ga uredili

Ionescu i Gellner, s dvadesetak radova o populističkim pokretima u različitim dijelovima svijeta. I površni pregled objavljenih radova pokazuje kako je riječ o studijama pojedinih populističkih pokreta, bez pokušaja da se sintezom spoznaja stečenih tim studijama dođe do širih teorijskih uopćavanja o tom fenomenu.

Stari populizam: pojam i vrste

Taj iskorak napravila je u svojoj studiji *Populism* (1981) britanska politička teoretičarka Margaret Canovan. Ona označava početak autoričina sustavnog bavljenja populizmom koje je urodilo brojnim i važnim uvidima izloženima u više studija (Canovan 1984, 1999, 2002, 2004). Nasuprot kasnijim studijama u kojima pokušava razviti opću teoriju populizma, u *Populism* bavi se klasifikacijom i tipologizacijom različitih populističkih pokreta. Prema njezinu mišljenju, populistički pokreti mogu se podijeliti na dva glavna tipa: agrarni i politički. Agrarni populizam ima tri podvrste: populizam farmera, primjer je *People's Party* u SAD-u; zemljoradnički populizam, prisutan u začecima u nekim zapadnoeuropskim državama; populizam intelektualaca, a primjer je pokret *narodnika* koji se pojavio u Rusiji krajem 19. stoljeća i u kojemu je skupina mladih intelektualaca zagovarala interese seljaka i nastojala ih politički mobilizirati. Unutar političkog populizma razlikuje četiri podvrste. Prvu podvrstu političkog populizma Margaret Canovan naziva populističkom demokracijom, a zasniva se na zagovaranju sudjelovanja građana u politici putem instituta izravne demokracije. Političarskim populizmom naziva pokušaje pojedinih političara da kroz dezideologizirano pozivanje na narod zadobiju što širu političku potporu i osvoje vlast. Treća je podvrsta reakcionarni populizam koji okuplja mase na temelju nesnošljivosti prema određenim manjinskim skupinama. U posljednja dva desetljeća upravo je ta podvrsta postala vrlo prisutna u političkom životu europskih zemalja. Canovan je zagovornikom te vrste političkog populizma smatrala britanskog političara Enocha Powella, koji je na osnovi problematiziranja imigracije nastojao izgraditi politički pokret. Četvrta su podvrsta populističke diktature, a ogledni je njihov primjer Perónova vladavina u Argentini.

Prvu podvrstu političkog populizma Margaret Canovan naziva populističkom demokracijom, a zasniva se na zagovaranju sudjelovanja građana u politici putem instituta izravne demokracije

Novi poticaji za znanstveno proučavanje populizma nastali su devedesetih godina kada u nizu europskih država jačaju politički pokreti koje analitičari označavaju kao desni populizam. Prva skupina istraživača nastavlja znanstvenu tradiciju utemeljenu šezdesetih godina i usredotočuje se na iscrpne opise poje-

dinih populističkih pokreta, što rezultira zanimljivim studijama slučaja, ali bez pokušaja da se spoznaje stečene njima teorijski uopće. Druga skupina istraživača nastavlja se na studiju Margaret Canovan s početka osamdesetih godina, polazeći od postavke da populizam kao fenomen nema neku zajedničku jezgru te istraživačima, u najboljem slučaju, ostaje da izrade tipologiju populističkih pokreta. No u posljednjih desetak godina pojavili su se istraživači kojima primarni cilj nije analiza empirijskih slučajeva populizma nego teorijsko istraživanje značenja i prirode tog fenomena te pronalaženje zajedničkih obilježja različitih populističkih pokreta (Abts i Rummens, 2007; Akkerman, 2003; Albertazzi i McDonnell, 2008; Canovan, 2002; Jansen, 2011; Mudde, 2004; Menyi Surel, 2002; Taggart, 2000, 2002, 2004; Zaslou, 2008).

Novi populizam: pojam i vrste

Kako se shvaća populizam danas? Prema konvencionalnom razumijevanju koje potječe još iz pedesetih godina 20. stoljeća, populizam se pojavljuje "kad god postoji nezadovoljstvo naroda aktualnim društvenim poretom što ga je nametnula vladajuća

**Jansen populizam određuje kao
"oblik političke mobilizacije u
okviru kojega se nastoji mobilizirati
marginalizirane sektore društva
i od njih stvoriti političku snagu,
koristeći se pritom nacionalističkom i
protuintelektualnom retorikom koja
veliča obične ljude"**

dajuća klasa, pri čemu narod vjeruje da ta vladajuća klasa ima monopol nad vlašću, vlasništvom i kulturom" (Shils, 1956:100). Najutjecajnija suvremena definicija populizma potječe od nizozemskog politologa Casa Muddea, a prema njoj je populizam "ideologija koja dijeli društvo na dvije antagonističke skupine, običan narod i korumpiranu elitu, i koja tvrdi da bi politika trebala biti izraz volje naroda" (2004:543).³ Sličnu je definiciju malo ranije predložio Torcuato Di Tella, koji smatra da se populizam može definirati kao "politički pokret koji naglašava interese, kulturu i spontane osjećaje običnih ljudi nasuprot interesima i kulturi privilegirane elite" (1995:985). Na tom su tragu Albertazzi i McDonnell, koji populizam vide kao "ideologiju koja suprotstavlja jedinstven i moralan narod elitama i opasnim drugima koji zajedničkim snagama suverenom narodu oduzimaju (ili pokušavaju oduzeti) njegova prava i vrijednosti" (2008:3). Pokušavajući dati što konciznije određenje, Abts i Rummens populizam vide kao "ideologiju koja zagovara vladavinu naroda kao jedinstvenoga suverenog tijela" (2007:409). Jansen (2011:75) populizam određuje kao "oblik političke mobilizacije u okviru

broj 11 - rujan 2012.

kojega se nastoji mobilizirati marginalizirane sektore društva i od njih stvoriti političku snagu, koristeći se pritom nacionalističkom i protuintelektualnom retorikom koja veliča obične ljude". U jednom od svojih radova Canovan (1999:3) navodi da je populizam pokret koji ističe narod nasuprot etabliranim strukturama moći i dominantnim idejama i vrijednostima u društvu.

Što je zajedničko tim definicijama populizma? Mogu li se u tim definicijama, a onda i u empirijskim slučajevima na koje se one odnose, naći neka zajednička obilježja koja bi omogućila da populizam tretiramo kao političku ideologiju? Je li populizam politička ideologija poput, primjerice, liberalizma, socijalizma ili konzervativizma? Ili je, kao što to sugeriraju empirijski primjeri, previše eklektičan i raznolik da bi bio koherentna politička ideologija?

Je li populizam politička ideologija?

Odgovor na to pitanje ovisi i o tome kako definiramo političku ideologiju. Većina analitičara populizma (Canovan, 2002, Akkerman, 2003, Mudde, 2004) oslanja se na shvaćanje političkih ideologija Michaela Freedena (2006). Prema njegovu mišljenju, političke ideologije služe kao "konceptualne mape" političkog svijeta koje olakšavaju građanima političko razmišljanje i snalaženje. Pretvarajući kompleksne političke procese u slike koje građani mogu razumjeti, političke ideologije čine most između politike i naroda. Svaka ideologija ima temeljnu strukturu s nekoliko međusobno povezanih koncepata. Pritom se ideologije manje razlikuju prema tome koje koncepte koriste, a više prema načinima na koje ih interpretiraju i kombiniraju. U kojoj mjeri populizam udovoljava tim uvjetima?

Neki autori (Taguieff, 1995, Tarchi, 2002, 2008; Jansen, 2011) smatraju da populizam treba tretirati kao politički diskurs ili politički stil koji je svojstven različitim društvenim i političkim skupinama s obzirom na to da je jedino zajedničko obilježje različitih populističkih pokreta pozivanje na narod. Najčešće ga koriste one skupine koje se suprotstavljaju aktualnim nositeljima vlasti ili prevladavajućoj intelektualnoj klimi u nekom društvu. Riječ je, ponajprije, o političkom jeziku i retorici koji inzistiraju na jednostavnosti i izravnosti. Prizivajući zdrav razum običnog naroda i odbacujući intelektualizam elita, populisti nude jedno-

**Neki autori smatraju da populizam
treba tretirati kao politički diskurs ili
politički stil koji je svojstven različitim
društvenim i političkim skupinama**

stavna rješenja za kompleksne političke i društvene probleme. Populizam nije politička ideologija zbog, najmanje, dva razloga. Prvo, populistički pokreti nemaju jasno i koherentno izražene stavove o većini važnih suvremenih političkih pitanja. A čak i kada su ti stavovi izraženi, uglavnom predstavljaju reaktivnu, a ne konstruktivnu viziju neke politike. Drugim riječima, populizmu nedostaju središnje vrijednosti – kao što su, primjerice, slo-

boda, jednakost ili socijalna pravda – te na njega treba gledati kao na politički stil ili način političke mobilizacije, a ne političku ideologiju.

Drugi, brojniji autori smatraju da je populizam ipak politička ideologija s obzirom na to da postoji određeni zajednički skup obilježja koji dijele gotovo svi populistički pokreti. Nastojeći pronaći zajedničku jezgru, oni žele konstruirati idealan tip populizma na temelju kojega bi se procjenjivali konkretni empirijski slučajevi. Koja su to zajednička obilježja različitih populističkih pokreta koja populizam čine političkom ideologijom?

Populizam prožima ideja dobrog, poštenog i jednostavnog naroda kojega su prevarile i izmanipulirale korumpirane, nekompetentne i međusobno umrežene elite

Središnja je ideja populizma da je društvo podijeljeno u dvije homogene i antagonističke skupine: poštenu elitu i korumpiranu elitu. Tako Meny i Surel (2002) naglašavaju da populizam prožima ideja dobrog, poštenog i jednostavnog naroda kojega su prevarile i izmanipulirale korumpirane, nekompetentne i međusobno umrežene elite. Populisti tvrde da društvo i politiku treba korjenito promijeniti kako bi se ukinula dominacija elita te obnovile zamisao i praksa politike kao izraza volje naroda. Svi analitičari populizma navode da populisti na narod gledaju kao na jedinstveno i homogeno tijelo. Drugim riječima, zanemaruju se klase, posebni politički interesi i individualne potrebe.⁴ Demokracija je vladavina suverenoga homogenog naroda, a ne političara. Canovan (2002) tvrdi da isticanje suverenosti naroda implicira da demokracija podrazumijeva politiku kao izravan izraz političke volje većine, a ne politiku kao umijeće pregovaranja, dogovaranja i postizanja kompromisa. Odatle slijedi da su samo populisti istinski demokrati koji žele obnoviti demokraciju kao vladavinu naroda.

Obnova vladavine naroda nastoji se ostvariti napadom na institucije predstavničke demokracije. Proces predstavljanja i posredovanja populisti smatraju zapravo procesom korumpiranja i pervertiranja narodne volje. Idealni populistički politički sustav ideološki se približava izravnoj demokraciji u kojoj građani imaju posljednju riječ u donošenju svih najvažnijih političkih odluka.⁵ Populisti su sumnjičavi prema svim posredničkim institucijama, a poglavito prema etabliranim političkim strankama, pa populističku propagandu obilježuju snažni protustranački sentiment. Političke su stranke krive zato što u narodu stvaraju umjetne podjele te više vode računa o svojim interesima nego o interesima naroda.

Narod je podijeljen na dvije društvene skupine, koje se zapravo ne smatraju njegovim dijelovima. Jednu, kao što je već spomenuto, čine elite, a drugu ono što većina analitičara naziva "opasnima drugima". Suprotstavljanje elitama i "opasnima dru-

gima" zajedničko je obilježje svih populističkih pokreta, a isto-odobno i izvorište razlika među njima. Konkretni sadržaj i program nekoga populističkog pokreta ovise, naime, o vrijednostima i obilježjima vladajućih elita kojima se suprotstavlja. Ako su te elite pretežno liberalne, populizam će biti reakcionaran, kao što je to uglavnom u Europi u posljednja dva desetljeća. Ako su pak dominantne elite uglavnom konzervativne, populizam će – kao što to pokazuju recentni slučajevi Huga Cháveza u Venezueli, Eva Moralesa u Boliviji i Rafaela Corree u Ekvadoru – biti utemeljen na lijevim političkim vrijednostima, kao što je zagovaranje interesa radnika nasuprot interesima bogatih poduzetnika.⁶ Albertazzi i McDonnell (2008) pokazuju kako to vrijedi i za odnos populizma prema ekonomskom modelu koji zagovara. To ovisi i o paradigmi kojoj se populistički suprotstavlja, pa se ponekad suprotstavljaju visokim porezima i državi blagostanja te tako zagovaraju svojevrsni ekonomski libertarijanizam, dok u drugim prigodama kritiziraju ideologiju slobodnog tržišta i traže veće sudjelovanje države u ekonomskim aktivnostima, pa i nacionaliziranje privatnih poduzeća. Slično vrijedi i za drugu granicu koju populizam nastoji uspostaviti – onu prema "opasnima drugima". "Opasni drugi" su društvene skupine koje ugrožavaju jedinstvo i homogenost običnog naroda jer promiču neke posebne interese. One su prijetnja naporima da se moć i vlast vrte običnom narodu. Ta prijetnja može biti izražena u ekonomskim ili političkim kategorijama ili u kombinaciji i jednih i drugih. Prijetnjom mogu biti proglašeni imigranti za koje se misli da će domaćim ljudima oduzeti poslove, ili etničke i vjerske manjine za koje se pretpostavlja da mogu ugroziti način života i kulturu domaćih ljudi. U takvim uvjetima nastaje desni populizam koji je netolerantan prema pravima manjina i imigranata. Ako se pak kao prijetnja opstanku percipiraju velika strana poduzeća i poduzetnici, onda populizam poseže za lijevim političkim porukama i mjerama, poput nacionaliziranja imovine stranih poduzeća. Populizam, dakle, može biti i lijevi

Idealan populistički politički sustav ideološki se približava izravnoj demokraciji u kojoj građani imaju posljednju riječ u donošenju svih najvažnijih političkih odluka

i desni, i autoritaran i libertarijanski, i progresivan i reakcionaran, ovisno o vrijednostima elita i "opasnih drugih" kojima se suprotstavlja.

Upravo ta silna različitost navodi neke teoretičare da zaključuje da nije moguće govoriti o populizmu kao koherentnoj političkoj ideologiji. Paul Taggart (2002) smatra kako je to ipak moguće ako uvažimo razliku između generičkih i kontekstualnih obilježja populizma. Generička obilježja proizlaze iz činjenice da svi populistički pokreti suprotstavljaju dobar i pošten narod korumpiranim i pokvarenim elitama, a kontekstualna

obilježja ovise o konkretnim političkim, socijalnim i kulturnim uvjetima u kojima se pojedini populistički pokreti razvijaju. Drugim riječima, moglo bi se reći kako je populističkim pokretima zajedničko razumijevanje strukture politike, ali to razumijevanje ispunjavaju različitim vrijednostima.⁷

Zaključno, plauzibilnom se čini teza koju zastupaju Margaret Canovan (2002) i Cas Mudde (2004) da se populizam može promatrati kao politička ideologija, ali da ne treba očekivati da ga obilježuje jednak stupanj intelektualne konzistentnosti i rafiniranosti kao, primjerice, liberalizam ili konzervativizam. Populizam ima središnju koncepcijsku jezgru, pozivanje na narod i antagonistički odnos prema elitama, ali su mu potrebni dodatni sadržaji i vrijednosti kako bi osmislio politički svijet o kojemu govori i u kojemu djeluje. Budući da ti sadržaji i vrijednosti mogu biti vrlo različiti, populizam se može smatrati slabo utemeljenom (*thin-centred*) ideologijom. Upravo se zato lako može kombinirati s drugim ideologijama.

Bilješke

- 1 Pojam populizma može se povezati i s izrazom *populares* kojim je u razdoblju kasne Rimske Republike označavana jedna politička frakcija u Senatu. Posrijedi je bila skupina senatora koji su, premda su sami bili aristokratskog podrijetla, u svojim političkim govorima i djelovanju promicali zamisao o vladavini u interesu naroda. Time su se suprotstavljali drugoj frakciji, poznatoj pod nazivom *optimates*, koja se zauzimala za interese senatorske elite. Ta suprotstavljenost, koja je u praksi najčešće prisutna u korištenju različitih retoričkih konstrukcija, izražavala je postojanje dvostrukoga izvora moći – Senata i naroda – u Rimskoj Republici. Kao najpoznatijeg pripadnika frakcije *populares* povjesničari navode Julija Cezara, koji se često u svome političkom djelovanju i stjecanju moći koristio pozivanjem na narod. O tome više u: Holland (2003) i Morstein-Marx (2003).
 - 2 Brojne su studije o nastanku i razvoju populizma u SAD-u, a među najcitatiranijima su Goodwynova knjiga *Democratic Promise: The Populist Movement in America* (1976) i Kazinovo djelo *The Populist Persuasion: An American History* (1995). Goodwyn se više bavi začecima populizma i djelovanjem *People's Party*, a Kazin prati razvoj američkih populističkih pokreta od njihove pojave u američkoj političkoj povijesti do kraja osamdesetih godina 20. stoljeća. Kazin navodi kako je od nastanka pa sve do četrdesetih godina američki populizam bio pretežno lijevi "progresivni populizam", a nakon toga sve se više razvijao kao desni "reakcionarni populizam".
 - 3 Mudde dodaje da tako definiran populizam ima dvije glavne suprotnosti: elitizam i pluralizam. Elitizam je zapravo zrcalna slika populizma s kojim dijeli manihejski pogled na svijet ali, nasuprot populizmu, smatra da politika treba biti izraz stavova i vrijednosti moralnih i kompetentnih elita, a ne neobrazovanoga i nemoralnog naroda. Pluralizam odbacuje dihotomnu podjelu, koju zagovaraju i populizam i elitizam, i na društvo gleda kao na heterogenu skupinu pojedinaca i skupina s različitim političkim stavovima i vrijednostima.
 - 4 Paul Taggart (2000, 2002, 2004) smatra kako je populističko
- 5 U praksi je ta koncepcija zapravo rijetka jer u velikoj većini populističkih pokreta važnu ulogu imaju političke vođe.
 - 6 Novija istraživanja populizma u Europi gotovo se isključivo usredotočuju na desni populizam, što je donekle i shvatljivo ako se ima na umu da je većina suvremenih europskih populističkih pokreta usmjerena na kritiku dominantne liberalno-demokratske ideologije, a najčešći "opasni drugi" su imigranti i etničke ili vjerske manjine. Kao primjeri desnog populizma u Europi najčešće se navode: *Naprijed Italijo* (Forza Italia) i *Sjeverna liga* (Lega Nord) u Italiji (Tarchi, 2002, 2008), *Nacionalna fronta* (Front National) u Francuskoj (Surrel, 2002), *Švedski demokrati* (Sverigedemokraterna) u Švedskoj (Rydgren, 2008; Hellström i Nilsson, 2010), *Slobodarska stranka* (Freiheitliche Partei Österreichs) u Austriji (Müller, 2002; Heinisch, 2008), *Švicarska narodna stranka* (Schweizerische Volkspartei) u Švicarskoj (Albertazzi, 2008), *Pravi Finci* (Perussuomalaiset) u Finskoj (Arter, 2010), *Danska narodna stranka* (Dansk Folkeparti) u Danskoj (Rydgren, 2004) i *Stranka napretka* (Fremskrittspartiet) u Norveškoj (Oesch, 2008). Za razliku od Europe, u Latinskoj Americi prevladava lijevi populizam. Posebice se to odnosi na posljednjih desetak godina kada su se u nizu država pojavili populistički lideri koji su uspjeli osvojiti vlast na temelju obećanja o borbi protiv međusobno umreženih stranih poslovnih elita i korumpiranih domaćih političara. U politološkoj literaturi najviše se pozornosti pridaje populističkom pokretu u Venezueli pod vodstvom Huga Cháveza (Hawkins, 2010), u Ekvadoru gdje je vođa Rafael Correa (Torre, 2010) te u Boliviji gdje je na čelu populističkog pokreta Evo Morales (Rochlin, 2007). Ipak, treba napomenuti da se lijevi populizam ne pojavljuje samo u Latinskoj Americi nego i u Europi. Kao primjer, najčešće se navodi *Stranka demokratskog socijalizma* (Partei des Demokratischen Sozialismus, sada Linkspartei.PDS) u Njemačkoj (Oswald, 2002; Gapper, 2003; Decker i Hartleb, 2007; Decker, 2008). U posljednje vrijeme sve je više radova koji pojavu i jačanje *Čajankarskog pokreta* (The Tea Party Movement) u SAD-u promatraju kroz prizmu populizma (Foley, 2012; Formisano, 2012; Skocpol i Williamson, 2012).
 - 7 Na tragu rasprava o tome što je populizam, Tjitske Akkerman (2003) smatra kako treba razlikovati populistički stil od populizma kao modela politike. Za populističkim stilom posežu i etablirane političke stranke i vođe, a tipičan je primjer bivši britanski premijer Tony Blair. Akkerman pokazuje kako se Blair, pokušavajući steći što širu izbornu podršku građana, često pozivao na narod i interese naroda, nastojeći ih poistovjetiti s interesima *Laburističke stranke*. Populistički stil koriste, najčešće u predizbornim kampanjama, i političari glavne

struje (*mainstream*). Pritom ih od pravih, radikalnih populista razlikuje to što ne zagovaraju dualistički nego pluralistički pogled na politiku i ne dovode u pitanje institucije predstavničke demokracije. Takvo korištenje populističkog stila Akkerman naziva i podnošljivim (*respectable*) populizmom koji razlikuje od populizma kao modela politike, odnosno političke ideologije, koji naziva radikalnim populizmom.

Literatura

- Abts, K., Rummens, S. (2007). Populism versus Democracy. *Political Studies*. (55) 405-424.
- Akkerman, T. (2003). Populism and Democracy: Challenge or Pathology? *Acta Politica*. (38) 1:147-159.
- Albertazzi, D. (2008). Switzerland: Yet Another Populist Paradise. U: Albertazzi, D., McDonnell, D., str. 100-118.
- Albertazzi, D., McDonnell, D. (2008). The Sceptre and the Spectre. U: Albertazzi, D., McDonnell, D., str. 1-11.
- Albertazzi, D., McDonnell, D. (ur.). *Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy*. New York: Palgrave.
- Arter, D. (2010). The Breakthrough of Another West European Populist Radical Right Party? The Case of True Finns. *Government and Opposition*. (45) 4:484-504.
- Betz, H.-G. (1994). *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. London: MacMillan.
- Betz, H.-G., Johnson, C. (2004). Against the Current – Stemming the Tide: the Nostalgic Ideology of the Contemporary Radical Populist Right. *Journal of Political Ideologies*. (9) 3:311-327.
- Canovan, M. (1981). *Populism*. New York i London: Harcourt Brace Jovanovich.
- Canovan, M. (1984). "People", Politicians and Populism. *Government and Opposition*. (19) 3: 312-327.
- Canovan, M. (1999). Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy. *Political Studies*. (47) 1:2-16.
- Canovan, M. (2002). Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy. U: Meny, Y., Surel, Y., str. 25-44.
- Canovan, M. (2004). Populism for Political Theorists? *Journal of Political Ideologies*. (9) 3:241-252.
- Decker, F. (2008). Germany: Right-wing Populist Failures and Left-wing Successes. U: Albertazzi, D., McDonnell, D., str. 119-134.
- Decker, F., Hartleb, F. (2007). Populism on Difficult Terrain: The Right- and Left-Wing Challenger Parties in the Federal Republic of Germany. *German Politics*. (16) 4:434-454.
- Di Tella, T. (1995). Populism. U: Lipset, S. M. (ur.). *The Encyclopedia of Democracy*. Washington: Congressional Quarterly Books, str. 985-989.
- Foley, E. (2012). *The Tea Party: Three Principles*. New York: Cambridge University Press.
- Formisano, R. (2012). *The Tea Party: Brief History*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Freedon, M. (ur.). (2006). *Političke ideologije: novi prikaz*, Zagreb: Algoritam.
- Gapper, S. (2003). The Rise and Fall of Germany's Party of Democratic Socialism. *German Politics*. 12 (2):65-85.
- Goodwyn, L. (1976). *Democratic Promise: The Populist Movement in America*. Oxford: Oxford University Press.
- Hawkins, K. A. (2010). *Venezuela's Chavismo and Populism in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heinisch, R. (2008). Austria: The Structure and Agency of Austrian Populism. U: Albertazzi, D., McDonnell, D., str. 67-83.
- Hellström, A., Nilsson, T. (2010). "We Are the Good Guys": Ideological positioning of the nationalist party Sverigedemokraterna in contemporary Swedish politics. *Ethnicities*. (10) 1:55-76.
- Holland, T. (2003). *Rubicon: The Last Years of the Roman Republic*. London: Abacus.
- Ionescu, G., Gellner, E. (ur.) (1969). *Populism: its Meanings and National Characteristics*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Jansen, R. S. (2011). Populist Mobilization: A New Theoretical Approach to Populism. *Sociological Theory*. (29) 2:75-96.
- Kazin, M. (1995). *The Populist Persuasion: An American History*. New York: Basic Books.
- Meny, Y., Surel, Y. (2002). The Constitutive Ambiguity of Populism. U: Meny, Y., Surel, Y., str. 1-21.
- Meny, Y., Surel, Y. (ur.) (2002). *Democracies and the Populist Challenge*. Basingstoke: Palgrave.
- Morstein-Marx, R. (2003). *Mass Oratory and Political Power in the Late Roman Republic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mudde, C. (2004). The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*. (39) 4:541-563.
- Müller, W. C. (2002). Evil or the "Engine of Democracy"? Populism and Party Competition Austria. U: Meny, Y., Surel, Y., str. 155-175.
- Oesch, D. (2008). Explaining Workers' Support for Right-Wing Populist Parties in Western Europe: Evidence from Austria, Belgium, France, Norway, and Switzerland. *International Political Science Review*. (29) 3:349-373.
- Oswald, F. (2002). *The Party that came out of the Cold War: The Party of Democratic Socialism in United Germany*. Westport: Praeger.
- Rochlin, J. (2007). Latin America's Left Turn and the New Strategic Landscape: The Case of Bolivia. *Third World Quarterly*. (28) 7:1327-1342.
- Rydgren, J. (2004). Explaining the Emergence of Radical Right-Wing Populist Parties: The Case of Denmark. *West European Politics*. (27) 3:474-502.
- Rydgren, J. (2007). The Sociology of Radical Right. *Annual Review of Sociology*. (33) 241-262.
- Rydgren, J. (2008). The Scandinavian Exception. U: Albertazzi, D., McDonnell, D., str. 135-150.
- Shils, E. A. (1956). *The Torment of Secrecy: The Background and Consequences of American Security Politics*. Glencoe: Free Press.
- Skocpol, T., Williamson, V. (2012). *The Tea Party and the Remaking of Republican Conservatism*. Oxford: Oxford University Press.
- Surel, Y. (2002). Populism in the French Party System. U: Meny, Y., Surel, Y., str. 139-154.
- Taggart, P. (2000). *Populism*. Buckingham: Open University Press.
- Taggart, P. (2002). Populism and the Pathology of Representative Politics. U: Meny, Y., Surel, Y., str. 62-80.

- Taggart, P. (2004). Populism and representative politics in contemporary Europe. *Journal of Political Ideologies*. (9) 3:269-288.
- Taguieff, P. A. (1995). Political science confronts populism: from a conceptual mirage to a real problem. *Telos*. (103) 9-44.
- Tarchi, M. (2002). Populism Italian Style. U: Meny, Y., Surel, Y., str. 120-138.
- Tarchi, M. (2008). Italy: A Country of Many Populisms. U: Albertazzi, D., McDonnell, D., str. 84-99.
- Torre, C. de la (2010). *Populist Seduction in Latin America: The Ecuadorian Experience*. Ohio University Press.
- Weyland, K. (2001). Clarifying a Contested Concept. Populism in the Study of Latin American Politics. *Comparative Politics*. (34) 1:1-22.
- Zaslove, A. (2008). Here to Stay? Populism as a New Party Type. *European Review*. (16) 3:319-336. ■